

ŞORA/ÇORA BATIR DESTANININ KAZAK, TATAR Ve KIRIM TATAR TÜRK VARYANTLARININ KARŞILAŞTIRILMASI*

*Altuğ ORTAKCI***

ÖZET

Bir milletin hayatında millî kimliği belirleyen kültürün taşıyıcıları, geniş anlamda, sözlü ve yazılı ifade gelenekleridir. Destanlar da önce sözlü kültür ortamlarında üretilmiş daha sonra yazılı metin haline getirilmiş kültür taşıyıcılarıdır. Destanlar sözlü kültürden yazılı kültüre geçerken bir takım değişikliklere uğrar ve destan metnindeki her değişiklik bir varyant oluşturmaktadır. Şora/Çora Batır destanı, XVI. yüzyılda Kazan'da teşekkül etmiş ve buradan da kuzey Türkleri arasında yayılmış Tatar destanıdır. Bu makale, Çora/Şora Batır destanının Türkiye Türkçesine aktarılan Tatar, Kırım Türk Tatar ile Kazak varyantlarının karşılaştırılmasıdır. Bu karşılaştırılma yapılırken; Tatar boylarında anlatılan Çura Batır Hikayeti isimindeki varyantı, Kırım Türk Tatar boylarında anlatılan Çora Batır destanının; Bahçesaray, Büyük Hocalar, Kırım Tatar Halk Ağız Yaratıcılığı ve Karasubazar varyantları ile Kazak destancılık geleneği içerisinde tespit edilmiş ve yazıya geçirilmiş olan Şora Batır destanının; Molla Musa ve Muhambetnecip Aliakbaruli varyantları ele alınmıştır. Varyantlar incelendiğinde Türk boylarının ortak coğrafyada yaşadığı daha sonra çeşitli tarihi, coğrafi nedenlerle başka bölgelere dağıldığı tezi ve bu tezin Türk boylarının destanlarına yansımış olduğu görülmektedir. Çora/Şora Batır destanının da belli motif ve epizotları sabit kalarak Türk boyları arasında yaşamayı sürdürdüğü söylenebilir. Bunun kanıtlayan örnekleri varyantlarda değişkenliği en çok görülen belirli motifler üzerinden bu makalede gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Destan, Varyant, Motif

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, El-mek: altugortakci@gmail.com

ŞORA/ÇORA BATIR OF THE EPIC COMPARISON OF VARIANT KAZAKH, TATAR AND CRIMEAN TATAR TURKS

ABSTRACT

National identity in the life of a nation determines the carriers of culture, broadly, is the tradition of oral and written expression. Epics produced the first oral culture carriers are then turned into typed text. Epics from oral culture to a written culture undergoes a number of changes and epic crossing any changes in the text form a variant. Şora/Çora Batır of the epic, XVI. century has been formed in Kazan and from there spread among the northern Turkish Tatar is epic. This article Şora/Çora Batır of the epic transferred to Turkey Turkish Tatar, Kazakh Crimean Tatar and Turkish variants to compare. When compared to this; Çura Batır Hikayeti named variant belonging to Tatars, Turkish Crimean Tatars belong to; Bahçesaray, Büyük Hocalar, the Crimean Tatar People with Oral variants creativity and Karasubazar, Kazakh Çora Batır of the epic belong to epic tradition; Molla Musa and Muhambetnecip Aliakbarul variants are discussed. Analyzing variants of Turkish tribes that lived in a common geography then various historical, geographical reasons thesis is distributed to other regions and this is reflected in the epic of the Turkish tribes of the thesis appears to be. Çora Batır of the epic particular motifs and episodes of the epic remaining constant can be said that among the Turkish tribes continued to live. Examples this proving, this article will attempt to show most common variant of the variability of specific motifs.

Key Words: Epic, Variant, Motif.

GİRİŞ

Türk boyları toplulukları, 1552 yılında Kazan'ın Rusların hâkimiyeti altına girmesiyle birlikte büyük yıkımların yaşanacağı, yeni bir döneme ayak basmıştır. Çarlık Rusyası, Öncelikle İdil-Ural bölgesini ardında da Tüm Türkistan'ı yavaş yavaş işgal etmeye başlamış, sınırlarına dâhil ettiği bölgelerdeki halkı kendisine bağlayabilmek için de misyonerler vasıtasıyla yoğun bir Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma faaliyetine girişmiştir. Çoğunluğu Müslüman olan Türk topluluklarını Hristiyan yapma, dolayısıyla Ruslaştırma politikası, uzun yıllar çeşitli yönetimlerin farklı uygulamalarıyla devam etmiştir (İbrahimova, 2002). Bu uygulamalardan biri de Türk boyları arasında önemli bir yere sahip destancılık geleneğini bozma girişimleridir. Bu girişimlerden biri de destan anlatımı tamamen ya da kısmen yasaklamak şeklinde bir dönem devam etmiştir. Ancak Türk boylarının bağımsızlığını kazanmasının ardından destanların tüm canlılığı ile varlığını devam ettiği görülmüştür.

Türk Dünyasının hemen hemen bütün boyları gibi, Kırım Türkleri de destancılık geleneği içerisinde örnekler yaratmış, birçok örneği de gelenekten alıp yeniden işleyerek varyantlar meydana getirmiştir (Yüksel, 2005: 5). Kırım Türklerinin destanları Çarlık Rusyası döneminden itibaren derlenmeye ve yazıya geçirilmeye başlanmıştır. Bunların içinde ilk ciddi derlemeler W. Radloff tarafından yapılmış ve başta Çora Batır'ın varyantları olmak üzere birçoğu Proben'in 7. Cildinde yayınlanmıştır (Yüksel, 2005: 6). Aynı zamanda "Şora Batır" (Şora Batur) destanı, geçmiş devirler bakımından tüm Türk boylarının, daha yakın devirler bakımından da Kazak Türklerinin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

çok sevdiği kahramanlık destanlarından biridir. Geçtiğimiz yüzyılın 30'lu yıllarına kadar bu destanın konusunu bilmeyen Kazak Türkü yoktu denilebilir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1947-1953 tarihleri arasındaki, millî destanları "feodel idolojinin kalıntısı" olarak suçlayan ve onların yayımlanmasıyla incelenmesini yasaklayan Sovyet politikasının koyduğu engeller, "Şora Batır" destanının şöhretini azaltmamıştır. 1950'li yılların sonlarına doğru diğer kahramanlık destanları anlatılırken, "Şora Batır" destanına böyle bir "talih" nasip olmamıştı (Kallimci, 2010: 15).

Şora/Çora Batır destanı, XVI. yüzyılda Kazan'da teşekkül etmiş ve buradan da kuzey Türkleri arasında yayılmış Tatar destanıdır. Bu yüzyılda Ruslar, Kazan Hanlığını ortadan kaldırmak için her çareye başvurmuş ve buradaki Türklere zulmetmekten geri durmamıştır. Kimi zaman Hanlığın idarecilerini de kendi tarafına çekmeyi başarmışlardır. Sözel geliş, Rus ordusunun Kazan'ı kuşatmasında başta bulunan Şah Ali ve diğer ileri gelenler Moskof taraftarı idiler. Bunların içinde Şah Ali'nin Moskova'ya kaçmasına yardım eden ve buna benzer ihanetleri yüzünden öldürülmekten kurtulamayan Çora da vardır. Çora adında iki kahramanın varlığı bilinmektedir. Birisi; yukarıda söz ettiğimiz *tarihi hüviyete sahip* olan ve halkın nefretini kazanmış olan Çora Mirza'dır. Tarihi vasafta sahip Çora Batır, 1532'de Safa Giray'ın Kırım'dan kovulması sırasında etkili olmuş bir isimdir. 1545 yılında Kazan'ın önde gelen beylerinden Pulat Bey'in, Çora Batır'ı ve onun kardeşi Kadis Bey'i, ikinci defa han olan Safa Giray'ı tahttan indirmek için Moskova'ya elçi gönderdiği, bunda da başarı sağlandığı, ne var ki üçüncü defa han olan Safa Giray'ın emriyle, 16. 8. 1546 günü 79 arkadaşıyla birlikte Moskova'ya kaçarken yakalanan Çora Batır'ın öldürüldüğü yazılıdır (Kaya, 1998: 555-559).

A) Şora/Çora Batır Destanı

Bir milletin hayatında millî kimliği belirleyen kültürün taşıyıcıları, geniş anlamda, sözlü ve yazılı ifade gelenekleridir. Bunlardan ikincisi, ilkinin bilgi ve tecrübe birikiminden kaynaklanarak ortaya çıkmıştır. Yapıları ve hususiyetleri farklı olmasına rağmen, bu iki gelenek, birbirleriyle alış-verişte bulunurlar. Aralarındaki ilişki bir anlamda, kültürü oluşturan maddî ve manevî faaliyetler arasındaki ilişkiye benzer ve onlar gibi, birbirlerini sürekli etkileyerek gelişmelerini devam ettirirler (Yıldırım, 1998: 37). Destanlar da önce sözlü olarak üretilmiş daha sonra yazılı metin haline getirilmiş kültür taşıyıcılarıdır. Destanlar sözlü kültürden yazılı kültüre geçerken bir takım değişikliklere uğrar ve destan metnindeki her değişiklik bir varyant oluşturmaktadır.

Bir edebî metnin tarihi ve kültürel süreç içerisinde farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda ve anlatılmasıyla kazandığı değişik haline verilen ad olan varyant terimi; M.Öcal Oğuz'un ifadesiyle: "... Birbiriyle yan yana geldiğinde uyumsuzluk göstermeyen, uygun bir beraberlik ve eşitlik sergileyen metin"dir (Kaya, 2010: 758).

Bu makale, Çora/Şora Batır destanının Türkiye Türkçesine aktarılan Tatar, Kırım Türk Tatar ile Kazak varyantlarının karşılaştırılmasıdır. Bu karşılaştırılma yapılırken; Tatar boylarında anlatılan 2007 yılında proje kapsamında Türkiye Türkçesine aktarılan, Çora Batır Hikayeti isimindeki varyantı, Kırım Türk Tatar boylarında anlatılan Çora Batır destanının; Bahçesaray, Büyük Hocalar, Kırım Tatar Halk Ağız Yaratıcılığı ve Karasubazar varyantları ile Kazak destancılık geleneği içerisinde tespit edilmiş ve yazıya geçirilmiş olan Şora Batır destanının; Molla Musa ve Muhambetnecip Aliakbaruli varyantları ele alınmıştır. İncelemeye proje kapsamında hazırlanan Tatar Destanları 1 adlı kitapta yer alan iki Çora Batır varyantı alınmamıştır. Çünkü bu varyantlar, 2005 yılında Zuhul Yüksel tarafından yayınlanan Kırım Türk Tatar Destanlarının içinde yer alan "Büyük Hocalar" ve "Kırım Tatar Halk Ağız Yaratıcılığı" varyantlarının aynıdır. Varyantlar incelendiğinde Türk boylarının ortak coğrafyada yaşadığı daha sonra çeşitli tarihi, coğrafi, siyasi nedenlerle başka bölgelere dağıldığı tezi ve bu tezin Türk boylarının destanlarına yansımış olduğu görülmektedir. Çora/Şora Batır destanının da belli motif ve epizotları sabit kalarak

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Türk boyları arasında yaşamayı sürdürdüğü söylenebilir. Bunun kanıtlayan örnekleri varyantlarda değişkenliği en çok görülen belirli motifler üzerinden bu makalede gösterilmeye çalışılacaktır.

B) Destanın Konusu

Varyantlardaki çeşitliliği ve değişkenliği göstermeden önce destanın konusunu genel hatlarıyla vermek uygun olacaktır. Çora/Şora Batır destanın Türkiye Türkçesine aktarılan metinlerinden yola çıkarak söylenebilir ki, gerek Kırım Türk Tatar anlatmalarında gerekse Kazak anlatmalarında destanın değişmeyen karakterleri ve mekânları vardır. Bu karakterler; destan kahramanının (Çora/Şora) babası “Narik/Narikbay”, annesi “Mengli Silu/ Menli Silu/ Mendisuluv” (ya da Kazak Molla Musa varyantında geçtiği gibi “Kulkanıs”), kahramanın ailesine kötü davrandığı için ardından giderek savaştığı “Alibiy/Alı Bey”dir. Mekânlar ise “Narik”in özellikle Kırım Türk Tatar anlatmalarından yanında çalıştığı hanı öldürmesinden sonra gittiği “Köküşlü Kök Tama”, kahramanın (Çora/Şora) “Alibiy”i öldürmesinin ardından gittiği “Kazan”dır.

Çora/Şora Batır destanın Kazak Molla Musa ve Kırım Türk Tatar Bahçesaray varyantları dışında kahramanın babası “Narik”in bir beyin yanında çalışmasını anlatarak başlar. Narik bir beyin yanında çalışmaktadır ve beyin en güvendiği adamlarından biridir. Han, Narik’e evlenmesi gerektiğini söyler ve kendi halkı içinden/istediği yerden bir kız beğenmesini, beğendiği kızı ona alacağını söyler. Bunun üzerine Narik, kendi gördüğü beğendiği/bir ihtiyarın tavsiyesi üzerine Mengli Silu/ Menli Silu/ Mendisuluv’u ister. Han Narik’e söz verdiği üzere istediği kızı ona alır. Ancak Han, Narik’in evlendiği kızı hiç görmemiştir. Han’ın etrafındakiler Narik’in evlendiği kızı Han’a layık düşünürler. Bunu Han’a söylerler. Ardından Han, Narik’e bir görev vererek onu evden uzaklaştırıp eşini kendisi almak ister. Narik’i göreve gönderir (Bir aygır almak gibi). Narik durumu eşine söyler. Çoğu varyantta eşi bu durumdan şüphelenir Narik’i uyarır ve bunun bir tuzak olduğunu söyler. Narik, eşine itimat etmez, Han’a güvenir ama yoldan döner ve bir yerde saklanır. Akşam eşinin dediği ortaya çıkar ve bu görevin bir tuzak olduğunu anlar. Han’ı öldürür. Eşiyle oradan ayrılmak için yola çıkar. Yolda çocukları olur (Kahraman dünyaya gelir). Kahramanın doğumu varyantlarda farklılık gösterir. Kahramanın hikâyesi başlar. Kahramanın hikâyesi yine varyantlara göre çeşitlilik gösterir. Kiminde farkında olmadığı halde kendi çocuğu ile yaptığı bir dövüşte suya düşerek ölür, kiminde “ferište”sini aramak için girdiği suda ölür, kiminde ise halkı ile birlikte yaşamaya devam eder.

Genel itibarıyla vaka örgüsü bu şekilde olan destanın varyantlarında değişkenliği diğerlerine göre daha fazla bulunan motifler üzerinden destan ele alınmıştır. Değişkenlik üzerinden belirlenen on başlık: Narik’in yanında çalıştığı Hanın Adı, Narik’in göreve gönderilme şekli, Menli Silu’nun Han’a anlattığı hikâye, Narik’in saklandığı yer, Narik’in Hanı öldürme şekli, Narik tarafından öldürülen kişi (Han/Hanın Oğlu), vakanın akışına müdahale eden yardımcı pir/ihtiyar/evliya, kahramanın doğumu, kahramanın atı, kahramanın ölümü şeklinde tespit edilmiştir.

Bu bölümde varyantlarda tespit edilen bu on başlık üzerinden destan metinleri incelenecektir. Bu inceleme yapılırken varyantların her birinde ayrı ayrı motifleri tespit etmek yerine motiflerin altında varyantlar ele alınmıştır. İncelemede varyantların tarafımızca yapılan kısaltmaları kullanılmıştır. Kısaltmaların listesi ise kaynakça bölümünün altında yer almaktadır. Motiflere geçmeden önce destanın varyantları hakkında kısaca bilgiler verilecektir.

I. Kırım Türk Tatar- Bahçesaray Varyantı

Çora Batır’ın tamamı mensur ve diğerlerine göre oldukça hacimsiz olan Kırım Tatar Türk destanları arasındaki bu varyantında diğer varyantlarında görülen çeşitlenmeler bulunmamaktadır. Bu anlatıda diğer varyantların çoğunda bulunan “kırdı buzağı gütme” bölümü ile bu esnada gelen “ihtiyar”, “misafir” bölümleri bulunmaktadır. Bu bölümlerde Çora arkadaşları ile kırdı buzağı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

bakarlarken bir misafir gelir ve onlara aç olduğunu söyleyerek onlardan yemek ister ancak Çora dışında hiçbiri buzağısını kesmeye yanaşmaz. Çora buzağısını keserek “misafir”e yedirir. “Misafir” giderken Çora’ya, “bir gün Uruuşan dağının başına gelersen, ah dersen ben seni bulurum” der. Diğer bölümde ise “yılanlarla dolu yatakta” yatarak diğer arkadaşlarından daha yiğit olduğunu ispat eder.

II. Kırım Türk Tatar- Büyük Hocalar Varyantı

Çora Batır’ın manzum mensur karışık olan Kırım Tatar Türk destanları arasındaki bu varyantında tarafımızca belirlenen motiflerin tamamı bulunmaktadır ve destan metni Zühal Yücel’in 2005 yılında yayımlanmış olduğu kitapta 11 sayfa civarındadır.

III. Kırım Türk Tatar- Kırım Tatar Halk Ağız Yaratıcılığı Varyantı

Çora Batır’ın manzum mensur karışık olan Kırım Tatar Türk destanları arasındaki bu varyantında da tarafımızca belirlenen motiflerin tamamı bulunmaktadır ve destan metni Zühal Yücel’in 2005 yılında yayımlanmış olduğu kitapta 24 sayfa civarındadır.

IV. Kırım Türk Tatar- Karasubazar Varyantı

Çora Batır’ın manzum mensur karışık olan Kırım Tatar Türk destanları arasındaki bu varyantında tarafımızca belirlenen motiflerin tamamı bulunmaktadır ve destan metni Zühal Yücel’in 2005 yılında yayımlanmış olduğu kitapta 20 sayfa civarındadır.

V. Kazak- Muhabetnecip Aliakbarlı Varyantı

Çora Batır destanının Kazak anlatmalarından, manzum-mensur karışık olan “Muhabetnecip Aliakbarlı Kıssa-i Narik Oğlu Şora Batur” varyantında Kırım Türk Tatar varyantlarından ayrılan yönler bulunmaktadır. Karşılaştırmayı yapmak için belirlenen maddelerde bahsi geçen bu yönler incelenecektir. Bununla birlikte 2010 senesinde “Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayınlanması” adındaki projede yayınlanan bu varyant İsmail Turan Kallımcı tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Destan metni kitapta 540 beyit ve mensur kısımlardan oluşmaktadır.

VI. Kazak- Şora Batır Molla Musa Varyantı

Şora Batır Molla Musa varyantı tüm varyantlara göre oldukça hacimli (7795 beyit) ve tamamı manzum olan bu varyantta diğerlerinden farklı olarak kahramanın babası Narik’in uzun dönem süren “çocuksuzluğu” detaylı bir şekilde anlatılır. Ayrıca diğer tüm varyantlarda bir han yanında çalışan Narik bu varyantta zengin bir bey olarak karşımıza çıkıyor. Narik’in çocuksuzluğu “evliyalardan” yardım istemek üzere karısı ile birlikte çıktıkları uzun yolculuğun neticesinde son bulur ve destanın asıl kahramanı Şora doğar. Diğer varyantlarda neredeyse ortak olan belli motiflerin bir kısmı bu varyantta yoktur. Bununla birlikte 2010 senesinde “Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayınlanması” adındaki projede yayınlanan bu varyant İsmail Turan Kallımcı tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Destan metni kitapta 540 beyit ve mensur kısımlardan oluşmaktadır.

VII. Tatar- Çura Batır Hikayeti

Çura batır destanının Tatar destanları arasındaki bu varyantı diğerlerinden farklıdır. Narran kimsesiz bir çocuk olarak Kazı Bey tarafından büyütülür. Daha sonra Kazı Bey ona eşsiz güzellikteki Menlisılı’yu eş olarak alır. Sonra Menlisılı’yu kardeşi Kanmirza kendisine isteyince, Narran onu öldürür ve eşini alıp oradan uzaklaşır. Sonra gittiği yeni yerde bu sefer de Akça Sultan, Narran’dan Menlisılı’yu ister. Narran onu öldürür ve oradan da kaçar, yolda Çura doğar ve böylece kahramanın hikâyesi başlamış olur. Tatar destanları arasındaki bu varyant manzum-mensur karışıktır ve toplam 18 sayfadan oluşmaktadır. 2007 senesinde “Türk Dünyası Destanlarının

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması” adındaki projede yayınlanan bu varyant Fatih Urmancı tarafından günümüz Türkçesine aktarılmıştır.

C) Motifler Üzerinden Destanın Varyantları¹

1. Kahramanın Doğumuna Dair Motifler:

Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere destanın varyantlarında kahramanın dünyaya gelme şekli çeşitlilik arz etmektedir. Kimi varyantta olağanüstü bir olay ile gerçekleşen doğumun ayrıntılarına yer verilmişken kimi varyantta gayet doğal, hayat seyri içinde gösterilerek hızlı bir şekilde geçilmiştir.

1.1. Hanı öldüren Narik, o gece oradan arabasına binerek gider. Karısı yolda bir rüya görür. Kocasını bu rüyayı erkek evlat olarak yorumlar. Sonra yollarına gittiler. Yaşlı Narik Köküşlü Tama’yı mekân tuttu, oturdu. Ayı, günü geldiğinde Menli Silu Aru bir erkek çocuk doğurdu. Adını Çora koydular. (KTT-BH)

1.2. Narik’in bir besleme bekâr kölesi varmış. Bir atı arabaya koşturur, karısını oturtur, arabayı kölesine sürdürür, bir tek sığırını da arabanın ardına takar. Kendi de atına binip ileriye doğru gider. Yolda giderken, karısı doğum sancısı çeker, lohusa olur. Çocuğu doğduğu zaman, çocuk ateş olarak doğar. Sonra ayağının değdiği yerden su çıkar, suyla ateşi söndürür. İşte Çora’nın ecelinin sudan olması bundan dolayı imiş. (KTT- KTHAY)

1.3. İdil’den kaçıp Kırım’a geldi, Köküşlü Kök Tama’ya geldi, orada cemaate karıştı. Mengli Silu Aru, dünyaya bir erkek evlat getirdi. (KTT-KB)

1.4. Mendisiluv ağlamasını kestikten sonra Narik Batur kılıçla hanın kafasını kesmiş, Mendisiluv’u alıp Şagım Kerey Han’ın idaresi altındaki topraklara gelmiş. Burada avamdan biri olarak yaşarken, bir gün evinin içinde, karanlıkta bir ışık parlamış ve ikiz bebek, Şora ve Şırım doğmuş. (K- MA)

1.5. Diğer kadınlar gibi olmadı, taşıdı bebeği on iki ay, kımlıdır karnında, şaha kalkan asi tay gibi. Bey hanımı bir gün haber verdi, Önüne sırk kurdu. Şaranası yarılıp, suyla doldu döl yatağı. Dayanamayıp sancıya, bedeni iyice şişti. Mollolardan yazdırıp, İştirtki (Muska ile içirilen su.) alıp içti. Aslan gibi inleyip, Şaranasıyla pislenip, Tahmin edilen yere ulaşınca, bebek yere düştü. “Oğlan mıymış, kız mıymış?” diyerek herkes baktı. Oğlan olduğunu anlayınca sevinip herkes gülüştü. (K-MM)

1.6. O zaman Minlisilu hamileydi. Yolda kaçıp giderken, Kalavız denen suyun kenarında geceleyip, akşam yemeği yerken, Minlisilu sancılandı. Sancılandığını kocası Narren Batır’a utanıp söyleyemedi, türkü ile söyledi. O zaman Narren Batır’ı Minlisilu’nun sancılandığını anlayıp, ne yapacağını bilmeden heyecanlanmışken, Minlisilu, Narren Batır’ın kayb olduğunu anlayıp, yine türkü ile söyledi. Narren Minlisilu’dan bu sözü duyduktan sonra çabucak kalkıp, Kalavız deresine gelip, abdest alıp, iki rekat namaz kılıp geldi. Çura denen hizmetçisini azat edip, gök aygırını kesip kurbanlık edip, Tanrı’ya yalvardı. Erkek çocuk doğdu. Adını azat ettiği hizmetçisinin yerine Çura koydu. (T-ÇBH)

2. Kahramanın Atını Seçmesi/Bulması Motifi:

2.1. Kahramanın, atıyla nasıl bulduğu bu varyantta yer almamakla birlikte atının özellikleri şöyle sıralanıyor: Sarımsak gibi azı dişli, göz kapağı kösele gibi, bardak gibi toynaklı,

¹ Motifler belirlenirken; Özkul ÇOBANOĞLU’nun, Türk Dünyası Epik Destan Geleneği ve Mehmet ÇERİBAŞI’nın Kırgız Türklerinin Destancılık Geleneği ve Er Soltonoy Destanı adlı eserlerinden faydalanılmıştır.

sağrısı halkın yığıldığı tepe gibi, kadeh ile su verdiği, elinin ayasıyla okşadığın, Ker Doru'yu çekip uluya uluya bindi. (KTT-BH)

2.2. Günlerden bir gün bir atlı gelir ama, elinde bir ateş var ve bununla dünyayı yakacak. Çocuklar korkup kaçarlar, yalnız Çora ile Kılınçak ikisi kalır. Onu ak çadıra getirip oturturlar. Atını da yavşan otuna bağlarlar. Misafir, Çora'ya: -Çora aç koynunu, der. Onun o elindeki ateş şeklinde görünene, ejderhaymış. Onu Çora'nın koynuna gönderir. Koynundan bir yılan daha çıkarıp, Kılınçak Batır'ın koynuna gönderir. Sonra ihtiyar. -Çora sana bir tay alıp geldim, ona nişanını koy, der. Çora orada, ayağındaki kösele kayışından bir tasma kesip alır: - Bunun adı "Tasmalı Ker" olsun der, tayın boynuna bağlar. (KTT- KTHAY)

2.3. Çora gençlik çağına geldi. Günlerden bir gün bir misafir geldi. Narik misafiri karşıladı. Misafir ona kısmetli bir dua etti. O sırada Çora'ya söyledi: - Bir tay senin olsun, dedi. Tayın Boynuna nişan bağla, dedi. Boynuna bir tasma bağladılar, sonra "Bunun adı, Tasmalı Ker olsun!" dedi. "Sen delikanlı olunca, bu da at olur." Dedi. (KTT-KB)

2.4. Şora on yaşına geldiğinde onun AKTANKER adlı bir atı varmış. O atı Aktaş Han'ın altı biyi, Şora'nın evde olmadığı bir vakitte gelip zorla götürmüş. (K- MA)

2.5. Dışarıya çıktı bir gün zengin narik. Kalabalık yilkısını dolaşıp, gezerken o anda, ey iyiler, kudretiyle hüda'nın, deniz taşıdığı her şeyi gizledi. Atların arasında durup narikbay, seyretti bu gizemi. Dalgalı deniz ikiye bölüp, sudan çıktı bir Şubar at. Kişneyerek koştı geldi, geldi de yilkıya katıldı. Kendi sürüsünde Narikbay, Kendi yilkısında görmemişti, bunun gibi bir atı pek biçimli. (K-MM)

3. Kahramanın Sevgilisine Bir Düşmanın, Rakibin veya Bir Hizmetkârın Talip Olması Motifi:

3.1. Bir zamanlar Canıbek adında bir han varmış. Onun da bir Narik isimli bir muhafızı varmış. O çok sevdiği bir muhafızıymış. Canıbek Han, kendi halkından bir güzel kız olarak Narik'e vermiş. Gelin geldiği zaman, Canıbek Han, bu gelini görmemiş. Etrafindakiler Canıbek Han'ın aklına girerek Narik'e verdiği gelin ona değil sana layık der ve onu kandırırlar. Canıbek han'da bir kağıt vererek Narik'i çalışmaya gönderir, Karısını böylelikle almak ister. (KTT-BH)

3.2. Akşam hanın odasında gençler toplanmışlar, hanın oğlu Narik'in karısını öğüyor. Onun yanında oturan gençler: - O şimdi Narik'e uygu mu sizin gibi bir han oğluna uygun, derler. Hanın oğlu, Narik'i nasıl ortadan kaldırsam da, şu kadını alsam, der. Sonra gençler: - Eğer böyle bir arzun varsa, o kolay, derler. İki tulum altın alıp gidersen, birini Narik'in kendine verirsin, birini de, "Bu bir tulum altını Kefe'ye götür de, orada bir adamda bir aygır var, onu al da gel." Diye gönderirsin, derler. Bundan sonra, hanın oğlu, Narik'e denileni yapar. Narik'e iki tulum altını ve bir tane de kâğıt yazıp verir. -Bu kâğıdı gösterirsen sana o aygır verirler, der. (KTT- KTHAY)

3.3. Bir gün han efendi Narik'in Mengli Silu'sunu görür, "Bu bana lâyıkmış" der. Narik'e bir ferman verir. "Bunu bir hana götür!" der. Narik dönüp eve gelir. "Mengli Silu yol için azık hazırla!" der. (KTT-KB)

3.4. Günlerden bir gün hanın idaresindeki halkı, beyleri Narik'e haset duyup, hana Mendisuluv'ı almasını, onu kendisine yar etmesini salık vermişler. Han: "Ben Mendisuluv'ı nasıl alacağım?" diye sormuş. Bunun üzerine beyler: "Bu evine düşkün ihtiyarı öldürmesinin yazdığımız bir yazıyla Şağım Kerey Han'a gönderirsek, o öldürecektir. Ondandır alırsın. "Kâğıda yazıp, o kâğıdı Narik'e vermişler." Narik kâğıdı alıp okumuş. "Bu evine düşkün ihtiyarı öldür." Yazısını okuyunca gönderilen yere gitmemiş, evine dönüp saklanmış. (Kâğıdı okuyan Kırım Türk Tatar varyantlarından farklı olarak Narik'in kendisidir) (K- MA)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

3.5. Günlerden bir gün Akça Sultan, bu Narren Batır'ın hanımı Minlisılı'nun güzelliğini görmüştür, Minlisılı'ya âşık olup, Narren'i askere göndermiş ve kendisi akşamleyin Minlisılı'ya gider. (T-ÇBH)

4. Kahramanın Sevdiği ile Düşmanın Evlenmeye/Beraber Olmaya Niyet Etmesi Motifi:

4.1. Menli Sılu Aru dedi: Efendim, büyük dağda bir aslan varmış, dedi, yattığı dağın içinde acıkmış, demiş ki, çıkayım bu dağdan, be bulursam yiyeyim, dedi. Çıktı, dağın eteğini dolaşp gezerken önüne bir sahipsiz ak boz bir kısrak çıktı. Yiyeyim şunu, dedi. Etrafını dolanıp baktı ki, onun arka tarafından bir kurt ısırılmış. Sonra kendi kendine dedi ki, ben bir aslansam, kurdun ısırıldığı kısrakı yemek bana yakışır mı, dedi. Yemedi. (KTT-BH)

4.2. Narik'in Karısı: Efendim ben size bir masal söyleyeyim, der. Bir zamanlar sizin gibi bir han varmış, at sürüsü pek çokmuş. Onun at sürüsünde her gün bir at kayboluyormuş. Kaybolan atların sayısı yüz tane kadar olmuş. Han efendi atları için sinirlenerek: -Niye kaybediyorsunuz, der. Kendi de, atlarla birlikte, kaybolan atları aramaya gider. Yüksek bir tepenin üstüne çıkarlar. O kaybolan atların leşlerini orada görürler. Orada bir aslan da yatıyormuş. Han, Aslana: -Sen hayvanların, ben insanların padişahıyım, sana çalınma at yemek lâyük mı, der. Sana her gün bir tane kısrak vereyim, yalnız hırsızlık etme, der. Aslan razı olur. Onlar dönerler. Her gün bir kısrak gönderir. Bir gün semiz bir kısrak verir. Aslan almaz. Niçin diye sorunca: -Tayken onun ayağından kurt ısırılmış, bana kurdun artığı lazım değil, der. Hayvan da olsa, kurdun ağzından artan kısrakı istemez. Sen bir hanın oğlusun, sana halktan birinin artığı lâyük mı, der. (KTT- KTHAY)

4.3. Mengli Sılu Söyledi: İdil'de benim babam çok zengin idi, çok atları vardı. At sürüsünün içinde bir doru kısrak vardı. Doru kısraktan doğmuş doru bir tay vardı. Doru tay, dört tane daha olursa iki ederlerdi, olmazsa birdi. Onun gibi iyi hayvan yoktu, çok hızlı bir hayvandı. O tay bir gün uyuya kaldı, ona bir kurt rastladı. Kurt onu yakaladı, alayım dedi, bir köpek geldi, kurt korktu kaçtı. O tayın baldırında kurdun dişlerinden bir yara kaldı. Sonra tay total kaldı, ona bir aslan rastladı. Aslan tayı yakaladı. Aslan tayı yiyecekken, baktı, kurdun dişinin yarası var. "Ben bir aslan olarak, kurdun ısırıldığı şeyi yemem" dedi. (KTT-KB)

4.4. -Ey hükümdarım, bir hikâye anlatayım. Ey hükümdarım, bizim babamızın zenginliği size malumdur. Babamızın dokuz togay dolusu malı vardı. Bunca maldan da yılıksı pek kıymetli idi. Yılıksından her gün bir kısrak kaybolurdu. Babamızın yılık çobanı: "Bu çok garip. Siz, kendiniz ata binip dolaşsanız?" demiş. Bunun üzerine babam atına binip dağa gitmiş. Dağın eteğinde bir aslan yatıyormuş. Aslana demiş: "Ey aslan, siz bizden izin almadan şu yılıkdan her gün bir kısrak alıp yiyormuşsunuz. "O, anda Allahüteala aslana dil vermiş ve aslan die gelip demiş: "Ey beyim, siz zengin bir bey olduğunuz için sizden bize nasip olmuştur." O zaman zengin babam şöyle demiş aslana: -" Sana her gün bir kısrak aş olsun. Yılık çobanı sana her gün bir kısrak getirip verecektir." Yılık çobanı her gün bir kısrak getirir, Onu bağlayıp dağın tepesine bırakıp gidermiş. Bir gün bağlı bırakılan kısrakı aslan yememiş. Babam ona gelip demiş: "Ey aslan, bu mal size helaldir; niçin yemediniz? Aslan cevap vermiş: "Birinden arta kalan yemek artığını niye yiyeyim? Babam: "Bu kısrak kendi yılıkımın yavrusu" demiş. Babam böyle dediğinde aslan: "Bu kısrakı daha tay iken bir kurt gelip arka kalçasından ısırıldı. Bize birinin değdiği mal lazım değil" demiş. (K- MA)

4.5. O zaman Minlisılı: Hanım- Arslan kurdun yeminden yemez. Ama sen insan arslanısn. Narren senin yanında kurdun yavrusu, yani eniğidir. Ben o yavrunun yemeği gibiyim. Enik artığını arslanın yemesi nasıl yakışık alır? Dedi. (T-ÇBH)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

5. Kahramanın Savaşması Motifi:

5.1. Canıbek Han'ın başını kesti. (KTT-BH)

5.2. Hanın oğlu Narik'in karısına bu hikâyeden sonra da saldırınca, Narik o sırada hamamdan çıkar, hanın oğlunun başını balta ile keser. Başını tandıra gömer, gövdesini kör kuyuya atar. (KTT- KTHAY)

5.3. Narik bu sözleri pencereden işitti. Narik okunu çekip attı. Hanın yüreğinin başından vurdu. Han serildi kaldı, öldü. Narik oradan hanımını da alıp kaçtı. (KTT-KB)

5.4. Mendisiluv ağlamasını kestikten sonra Narik Batur kılıçla hanın kafasını kesmiş, Mendisuluv'u alıp Şağım Kerey Han'ın idaresi altındaki topraklara gelmiş. (K- MA)

5.5. Sonra bu işi Narren Batır işitip, Kazıy Bey'in önünde Kanmirza'yı kılıçla öldürdü. (T-ÇBH)

5.6. Bu sözleri duyup, Narren yine kimseye haber vermeden dönüp gitti. Ertesi sabah sultan Narren'e haber gönderip, çağırıp getirtti. Narren dönüp geldikten sonra, bu sultanı öldürüp, hanımı ile kaçıp gitti. (T-ÇBH)

6. Vakanın Akışına Müdahale Eden Yardımcı Kahraman Pir/İhtiyar/Evliya Motifi:

6.1. Bu varyantta açık bir şekilde anlatılmasa da Çorabatır'ın karnını doyurduğu "aç bir şekilde gelen" kişinin bir "pir" olduğu söylenebilir. Çünkü farklı kılıklarda, umulmadık zamanlarda gelen kişinin halk hikâyesi ve destanlarda sıklıkla görülen "Hızır" ya da "yardımcı evliya", "pir" motifleriyle benzer bir yönü vardır. Diğer anlatılarda görüleceği üzere farklı bir kılıkta gelip karnının aç olduğunu söyleyen "pir"e yardım eden kişi; ya bolluk bereket bulur ya da zor bir anında üstesinden gelemeyeceği bir durumdan kolaylıkla kurtulur. Burada da Çorabatır, karnı aç olarak gelen kişiye tek buzağısını keserek onu doyurmuştur ve daha sonra Kazan'da batırların yılan dolu yataklarında korkmadan uyuyabilmiştir. Böylelikle Çorabatır, diğerlerinden daha iyi bir yiğit olduğunu kanıtlamıştır. (KTT- BS)

6.2. Bu varyantta "evliya" ya da "pir" anlatımının içerisine dâhil olmamıştır. Sadece bir rüya yorumu bulunmaktadır. Bu yorumu da Çora Batır'ın annesi Menli Silu Aru'nun gördüğü bir rüyayı Çora Batır'ın babası Narik'in yorumlaması şeklindedir. Menli Silu'nun gördüğü rüyada kendisinden doğan ateşi hiçbir kuvvet söndüremezken bir kara bulutun gelip o güçlü ateşi söndürdüğünü söyler. Bunun üzerine Narik bu rüyayı, güçlü bir erkek evlatlarının olacağını onun karşısında kimsenin duramayacağını ancak ecelinin sudan olacağını şeklinde yorumlar. Neticede de Çora Batır gerçekten güçlü bir yiğit olarak doğar mücadeleler geçirir eceli ise feriştesini aradığı sudan olur ve boğularak ölür. (KTT-BH)

6.3. Bu varyantında, hem kahramana yol gösterici bir "ihtiyar (ak sakallı)" bulunmaktadır hem de Narik'in gördüğü bir olayın yorumu yapılmaktadır.

Destanın henüz başında Narik yirmi beş yaşına gelmiş Hanla sözleştiği üzere atını seçmiş, üzerine bir kat elbise kestirmiştir. Narik ata binip köyün kenarına çıkınca Akgöz ata binen bir ak sakallı adama rastlar. Selam verir. Ak sakallı adam selamı alır, Narik de onun elini öper. İhtiyar ona nereye gittiğini sorunca, Narik kız aramaya der. İhtiyar çok uzağa gitme senin eşin burada inek çobanının kızı Menli Silu'dur der. Narik, Menli Silu'yu görür ona âşık olur ve onunla evlenir.

Evlendikten sonra Narik, Ağabeyi Arık'in yanına gitmek ister. Ata binip gider. Ağabeyine giderken yolda bir koyun ağılı görür. Bir kuzu da bu koyunları emerek (sürünün) bir başından diğer başına çıkıyor, gene de meliyormuş. Oradan da giderken, yol kenarında yatan bir dişi köpek görür, bu köpeğin sesi çıkmıyor, ancak içindeki yavruları havlıyormuş. Oradan da giderken, bir deveyi bir

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

fare yanına almış dolaştırıyormuş. Oradan da giderken, üç kazan asılıymış; ikisinde et kaynıyor, ortadaki kazanda su, öbür taraftaki kazanın içindeki et, ortadaki kazanı atlayıp, bu taraftaki kazana düşüyormuş. Narik ağabeyine gidince yolda bu gördüklerini ona anlatır. Ağabeyi bu gördüklerini yorumlar:

O senin gördüğün koyunlar bizden sonra gelecek insanların arasındaki zenginlerdir, onlar bütün halkı yiyecekler, gene de doymayacaklar, bu da, bu durumun örneğidir, der. O, senin gördüğün dişi köpek, bizden sonra gelecek insanların babalarından önce ablaları konuşacaktır, işte o dişi köpek bunun örneğidir, der. O, senin gördüğün kazanların iki yanındaki iki zengindir, iki zengin birbirini ağırlar, fakir insanlar arada aç kalır, demektir, der. İşte o, yalnız suyun kaynamakta olması da bunun örneğidir, der.

Çora doğup belli bir yaşına geldiğinde onu okumaya gönderirler. Çora'nın Kılınçak isimli bir komşusu varmış. Onunla dost olup büyürler. Hocada beraber okurlar. Hocayla işleri bittikten sonra, bütün çocuklar buzağı bakmaya giderler. Günlerden bir gün bir atlı gelir ama elinde bir ateş var ve bununla dünyayı yakacak. Çocuklar korkup kaçarlardı, yalnız Çora ile Kılınçak ikisi kalır.

O adamı karşılayıp ak çadıra getirip oturtur. Atını da yavşan otuna çekip bağlarlar. Misafir Çora'ya, aç koyunu der. Onun o elinde ateş şeklinde görünen, ejderhaymış. Onu Çora'nın koynuna gönderir. Koynundan bir yılan daha çıkarıp, Kılınçak Batır'ın koynuna gönderir. Sonra ihtiyar Çora'ya, sana bir tay alıp geldim, ona nişanını koy, der. Çora orada, ayağındaki kösele kayıştan bir tasma kesip alır. Bunun adı "Tasmalı ker" olsun der, tayın boynuna bağlar. Çocuklar gelir ve ihtiyarın elini öper. Çocuklar, bize bugün misafir geldi, şimdi bir buzağı kesmemiz lâzım der ama çocuklar annem kızar, babam kızar diyerek buzağı kesmeye yanaşmaz. Çora ise; benim buzağımı tutun kesin, der. Buzağıyı keserek yerler. Sonra ihtiyar Çora'ya, sen delikanlılık çağına gelince, filân denizin kenarına gelersen, bu tayı sana verirler, diye tayı alıp gider. (KTT- KTHAY)

6.4. Bu varyantında, "ihtiyar" kahramana yardımcı ya da yol gösterici olarak değil olayın akışına müdahale etmesiyle görülüyor. Yine bu varyantta herhangi bir rüya ya da olay yorumu bulunmuyor. Bu anlatıda, Çora'nın karşısına çıkan ve olay örgüsünün gidişatına yön veren birkaç "ihtiyar" bulunmaktadır.

Çora doğup gençlik çağına geldiğinde bir gün bir derviş geldi. Misafirim dedi. Narik misafiri kabul etti. Misafir Narik'e dua etti. O sırada Çora'ya; bir tay senin olsun, dedi. Tayın boynuna nişan bağla, dedi. Boynuna bir tasma bağladılar, sonra "Bunun adı, Tasmalı Ker olsun!" dedi. "Sen delikanlı olunca, bu da at olur" dedi.

Çora Batır Kazan'a geldiğinde bir tümseğe vardı, tümseğin tepesinde ihtiyar bir Nogay oturuyor. Bu yaşlı Nogay, Çora Batır'ı görünce yola çıktı, Çora'ya yetişip yaşlı Nogay Çora'ya: Ey yiğit! Benim karnım acıktı, dedi, sende bir lokma varsa ver bana dedi. Bunun üzerine Çora, ben yolcuym, ekmeğim bitti ben avlanarak yiyorum, benim azığım bitti dedi. Daha sonra Nogay benim için avlan dedi. Çora, Nogay'a av görürsem vurayım dedi ve bir ak kuğu gördü, onu avladı. Ak kuğu yere düştü, Nogay gelip onun başına çöktü. (KTT-KB)

6.5. Dağın öteki tarafında bozkırda, bozkırdan ötedeki vadide, çukur çukur yer gördü, tepe tepe bel gördü. O yerlere geldiğinde, Biricik Hüda yardım etti, suyu berrak aynadan, pınarı kaynar gibi taşa taşa akan, başında büyük bir kayın ağacı, etrafında bir şey çok çıplak. Mezarı yok, türbesi yok, ürkütücü bir yer görür, pınarın öbür tarafında. Dallarına bezler bağlanmış, akbaşlı, karabaşlı, boz yılan, toz kaldırarak dibinde oynayan, bir akdikenle karşılaştı. Su içmek için Kulkaniş, pınara doğru gider. Yanından geçirtmeyip, eğilip akdiken, ısırır gibi eteğine yapışır kalır. Keremeti bu Kulkaniş, aklıyla tartıp anlar. Sevinç koşup kalbine, mutlu mutlu gülümser. Hiç kimsenin yok ondan haberi, buraya gelip kurmuş mevki, Babay Tükti Şaştı Aziz, Biliyorsanız o idi. Biçareyle karşılaşır, tutup bırakmadan çekiyordu. Kulkaniş söyledi Narik'e: "Dikene şu dikkat et,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Bir iş yaptı pek acayip. Eteğimden tuttu, eriyip içim ısınıyor. Tıkalı göğüsüm açılıp, sevinip gönlüm gülüyor. Bunda bir keramet var, aklım benim biliyor. Burada geceleyelim, bir sır var bunda öğrenelim. Derdimizi anlatıp ağlayalım, Hakk'a münacaat edelim. Narıkbay o zaman dedi: "Saçmalamayıp yola devam et, hayatta arınmaz, gönlümdeki dert. Çocuk isteyip yurdunu terk ettin, sandık sandık altın saçtı. Deve verim, at verdim. Hepsinden ümidi kestim. Çocuk için yeterince dua ettim. Dua edeceksen kendin et. Sözlerine Narik'in Zavallı Kulkani üzüldü... Narıkbay zavallı küsüp, sırtını dönmül gidiyor. Çok fazla uzaklaşmadan, bacakları yorulup, keramet sahibi evliya, ihtiyar adama pıranga vurur... Gök eşeğin sırtında, Ak sarığı başında, Asası var elinde, Kendisi hak yolunda, yeryüzünü sarsarak zikir söyleyen, kalender var arkasında, bir divane derviş gelir: "Yatıyorsun yavrum neden?" deyip asasıyla dürter. "Hüda'nın vereceği bir vakit var. Dönmeyip gitti Narik, bu yaptığımı beğenmeyip. Sırtını dönüp koştu gitti. Küsmüş bir çocuk gibi. Pıranga vurduğuma ayağına, daha uzaklaşmadan. Babay Tükti Babanım. Başını kaldır, ey yavrum. Senin için kulkani. Dergâhında Allah'ın, altı gidip beş döndüm, beşinde de boş döndüm. Çok yalvardım ısrar ettim, bu sefer hoşnut döndüm. Hoşnut dönüşümün işareti ki, iyilik günü yaklaştı. Cebbar yaradanım ihsan edip, bir oğul verdi ömürlü, Ömrü yaşı oldu uzun, gel, elini aç şimdi. Yalan değil bu sözüm. (K-MM)

6.6. Çura Batır İdil'e geldi, İdil halkı Çura Batır'dan korkup, göçüp, İdil'i geçip duruyormuş. Bu anda İdil'in kenarında bir ihtiyar kişi ağlayıp gidiyormuş. Bu ihtiyar kişiye Çura: - Ey ihtiyar, neden ağlıyorsun? Dedi. Bu ihtiyar söyledi: -İdil'in ortasında kızım araba ile sürüklenip gidiyor, çeken öküzü yürümüyor. Kızım suda boğulup ölecek, onun için ağlıyorum, deyip, kızını gösterdi. Bu anda Çura Batır attan inip, atının eyerini alıp, kendisi soyunup, suya girip, arabayı, kızı çıkarıp, babasının eline verdi, kendisi yoluna gitti. Böyle olunca o kızın kocası varmış, o damat geldi. İhtiyar söyledi: Bir yiğit böyle yaptı. Ondan sonra o damat yiğidin gittiği tarafa doğru gitti. O damadın adı Kolinçak'mış. Kolinçak ihtiyar kaynatasından bu yiğidin tarifini aldı, gitti, yiğidi buldu getirdi. (T-ÇBH)

7. Kahramanın Ölümü:

7.1. Çora Batır Kalktı, Kulunçak Batır'ın yerinden kendi konağına gitti, kendi yerine gidip yattı. Yatarken çok beklediği halde Çora Batır'ın feriştesi gelmedi. Beş on gün bekledi gelmedi. Baktı ki ferişte yok kaçtı. Çora Batır gitti, feriştesini aramaya. Ferişteyi bozkırda buldu. Ferişte Çora Batır'a hayır etmedi. Ferişte kaçtı, Çora Batır'a gelmedi. Çora Batır düşündü: -Ben şimdi bahadır değilim, feriştesiz bahadır olmaz. Kazan'da kat kat kara su, Kamışla ölçüp girmiştim, sığıdır diye, derin nerede? Sığ nerede? Evvelki gün nerede? Diyerek Çora Batır suya girdi ve battı. Çora Batır öldükten sonra, Ruslar Kazan'ı aldı. (KTT-BH)

7.2. Çora, Kazan'da Sarı Hanımla evlenir. Sonra düşman Sarı Hanım düşman tarafına geçer. Aradan on beş yirmi yıl geçtikten sonra, düşmanlar arasında namlı bir yiğidin yetiştiği işitilir. Günlerden bir gün Çora Batır bu yiğitle karşılaşır ve iki yiğit mücadele eder. Hiç biri yenemez. O zaman Çora Batır, -Öyle ya dostlar, öyle ya, aldanmışım çocuğa, nasıl tesir etsin kılıcım, kendimden doğan çocuğa, artık bize sel nerde? Kazan denen şehir nerde? Şu kazan'ın önünde, boy boy su nerde, der. Orada iki yiğit birbiriyle kavga ede ede, kendilerini bir yandan suya atarlar. Çora Batır suya battıktan sonra Kazan' Rus çarı alır. (KTT- KTHAY)

7.3. Bu varyantta kahraman ölmez. Destan Çora Batır ile Kulunçak Batır'ın diyalogu ile sonlanır. Çora Batır Kazan'a giden Kulunçak Batır'a: - Kazan'a gidince bahadıra hürmet rağbet iyi mi? Oradaki erler, bahadırlar hoş geldin dediler mi? Der. Kulunçak Batır ona: - Kazan halkından giden misafire hürmet yok, dedi. Orada toplanan bahadırlar için kendilerinden başka er yok, der. (KTT-KB)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

7.4. Bu varyantta kahraman ölmez. Sonuç yerine destanın sonu:”Şora çok öfkeli olduğu için, kılıcının ucu da yolunu bulup kınına girmediği için, bindiği Aktanker At’ını kesip öldürmüştü. Ancak o zaman öfkesi geçip, niyetinden dönüp babası ile anasıyla, halkıyla selamlaşıp görüşmüştü. Böylece hepsi murada ermiş” şeklinde bağlanmıştır. (K- MA)

7.5. Bu varyantta da kahramanın ölümü ile karşılaşılıyor. Şora’nın Alimhan ile birlikte Kalmuk’un kışlaklarını yamadığı ve esir olan Narıkbay ve Kulkanıs’a Şora’nın geldiği haberinin duyulmasıyla destan sonlanıyor. (K-MM)

7.6. Çura Batır bu türküyü söyleyip, askerin içine girip, askeri kırıp, o çocuğu öldürmeden çok gidip, atının ayağı kızıp durmadan, sonunda, at İdil’e batıp, Çura Batır suya girip öldü. Çura Batır suya düşüp ölüme giderken türküyü söyleyip: Kazan önü kat kat kara su, dik inmişim sığ deyip. Derin de değil, sığ da değil, bundan sonra aldana bizim gibi erlere, Kazan adlı şehir de yok, diye söyleyip öldü. (T-ÇBH)

D) Tablo:

	KTT-BS	KTT-BH	KTT-KTHAY	KTT-KB	Kazak MA	Kazak MM	Tatar ÇBH
Kahramanın Doğumuna Dair Motifler	-	X	X	X	X	X	X
Kahramanın Atı Seçmesi/Bulması Motifi	-	X	X	X	X	X	-
Kahramanın Sevdiği ile Düşmanın Evlenmeye/Beraber Olmaya Niyet Etmesi Motifi:	-	X	X	X	X	-	X
Kahramanın Sevgilisine Bir Düşmanın, Rakibin veya Bir Hizmetkârın Talip Olması Motifi:	-	X	X	X	X	-	X
Kahramanın Savaşması Motifi:	-	X	X	X	X	-	X
Vakanın Akışına Müdahale Eden Yardımcı Kahraman Pir/İhtiyar/Evliya Motifi:	X	-	X	X	-	X	X
Kahramanın Ölümü	-	X	X	X	-	-	X

Not: Makalede ele alınan varyantlarda değişkenliği incelenen motiflerin hangi varyantta var (X) ya da yok (-) olduğu tablo halinde gösterilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

SONUÇ

Çora/Batır destanının Tatar, Kırım Türk Tatar ve Kazak varyantları karşılaştırıldığı görülüyor ki, destanın temasında makalenin başında da belirtildiği üzere değişmeyen bir takım motifler bulunmaktadır. Bununla birlikte destanın çeşitli coğrafyalarda farklı motiflere büründüğü de yukarıda verilen örneklerde açıkça görülmektedir. Burada dikkati çekilmesi gereken önemli bir husus; destanın Kazak Molla Musa varyantının diğer beş varyanttan neredeyse tamamen farklı olduğudur. Tabloda da bu açıkça görülmektedir. Molla Musa varyantının giriş kısmı, destanın önemli bir bölümü, Narik ile eşi Kulkanis'in çocuksuzluğunu gidermek üzere yaptıkları yolculuğu ve "Babay Tükti Şaştı Aziz" isimli evliyanın onlara bir erkek evlat müjdesi vermesine kadar sürmektedir. Diğer Türk boylarının destanlarında da sıkça karşılaşılan "çocuksuzluk" motifi Şora Batır destanının bu varyantında da tüm özellikleriyle aktarılmıştır denilebilir.

Varyantların tespiti ve yazıya geçirilmesinde hem anlatıcı hem de destanı kaydeden kişinin hafızası, daha doğrusu o günkü durumu çok önemlidir. Çünkü varyantların oluşumları ile ilgili bir düşünceye göre, bugün elimizde olan metinlerde görülen motif farklılıkları, anlatıcının anlatım esnasında hatırlayamadığı ya da eklemek istediği bir takım konular sebebiyle ortaya çıkmıştır. Her bir destan anlatıcısı, bir destanı her anlattığında aslında yeni bir varyant ortaya koymaktadır denilebilir. Neticede yazıya geçirilmeden önceki dönemlerde halk hafızasının sözlü kültür ürünleri olan destanların sözlü olma niteliği, her anlatılışta çeşitlenmesini de beraberinde getirmektedir. Bu çerçeveye yukarıda örneklerini verdiğimiz Çora/Şora Batır destanının varyantları da dâhil edilebilir. Türk boylarının tarihin belirli bir döneminde aynı coğrafyada birlikte yaşadığı ve bu dönemde ürettiği destanların, boyların farklı coğrafyalara göç etmesi ile birlikte çeşitlendiği ancak temelde aynı tema üzerinden anlatıldıklarına Çora/Şora Batır destanının varyantları da bir örnektir.

KAYNAKÇA

- ÇERİBAŞ, Mehmet, (2010), Kırgız Türklerinin Destancılık Geleneği ve Er Solotoy Destanı, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ÇOBANOĞLU, Özkul, (2007), Türk Dünyası Epik Destan Geleneği, Akçağ, Ankara.
- İBRAHİMOVA, Liliya, (2002), Törki Halıklar İcatında "Çura Batır" Dastanı, Kazan.
- KALLİMCİ, İsmail Tura, (2010), Kazak Destanları 5- Şora Batır, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KAYA, Doğan, (1998), Çora Batır Destanı, Türk Kültürü, Yıl XXXVI, S. 425, ss. 555- 559.
- KAYA, Doğan, (2010), Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, Akçağ, Ankara.
- REICHL, Karl, (Çev: Metin EKİCİ), (2011), Türk Boylarının Destanları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- YILDIRIM, Dursun, (1998), Türk Bitiği, Akçağ, Ankara.
- YÜKSEL, Zuhâl, (2005), Kırım Türk Tatar Destanları, Semih Eğitim Kültür Yayınları, Ankara.
- URMANCU, Fatih, (2007), Tatar Destanları 1 (Çura Batır Hikayeti, Çora Batır), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

KISALTMALAR

- (KTT- BS)- Kırım Türk Tatar- Bahçesaray Varyantı
(KTT-BH)- Kırım Türk Tatar- Büyük Hocalar Varyantı
(KTT- KTHAY)- Kırım Türk Tatar- Kırım Tatar Halk Ağız Yaratıcılığı Varyantı
(KTT-KB)- Kırım Türk Tatar- Karasubazar Varyantı
(K- MA)- Kazak- Muhambetnecip Aliakbarulı Varyantı
(K-MM)- Kazak- Şora Batır Molla Musa Varyantı Varyantı
(T- ÇBH)- Tatar- Çura Batır Hikayeti

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

